

Др Наташа Стојановић,*
Редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Нишу
Република Србија

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
DOI: 10.5937/zrpfm0-46630

UDK: 347.65/.68(494)
Раđ примљен: 19.09.2023.
Раđ прихваћен: 11.10.2023.

РЕФОРМА НАСЛЕДНОГ ПРАВА У ШВАЈЦАРСКОЈ КОНФЕДЕРАЦИЈИ (ПРВА ФАЗА РЕФОРМЕ)**

Апстракт: Аутор у раду осветљава реформу швајцарског наследног права из 2020. године, која је почела да се реализује јануара месеца 2023. године. Истраживање је спроведено са циљем да утврди обим и квалитет спроведене реформе швајцарских наследноправних прописа. У фокусу пажње аутора су решења посвећена: смањењу нужног дела потомака оставиоца; укидању права на нужни део његовим родитељима; губитку права на нужни део супружника или истополног партнера из регистроване заједнице, уколико је покренут поступак за развод брака, односно поступак за раскид регистроване заједнице, а пре њиховог окончања један од супружника, односно регистрованих партнера је умро; квалитетно другачијем концепту слободе уговарања, путем уговора о наслеђивању; утицају који „систем три стуба” швајцарског пензијског и инвалидског осигурања има на остваривање и заштиту права на нужни део, као и променама, и правно-техничким побољшањима прописа који се тичу редоследа добротиних давања из којих се намирају повређени нужни део. За потребе рада коришћени су: правно-догматски, нормативно-правни и историјско-правни метод. По схватању аутора, већина новела Грађанског кодекса Швајцарске Конфедерације из 2020. године, које се тичу установе наслеђивања, у служби су веће слободе располагања појединаца добротиним давањима, како *inter vivos*, тако и *mortis causa*. Међутим, оне не прате довољно социјалне прилике у савременој Швајцарској, будући да право наслеђа на темељу

* natasa@prafak.ni.ac.rs

** Раđ је настао као резултат финансирања од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према уговору, евиденциони број 451-03-47/2023-01/200120.

законa није признато ванбрачном партнеру, као што је то случај са супружником или истополним партнером из регистроване заједнице, иако ванбрачна заједница у реалном животу постоји паралелно са браком и регистрованом истополном заједницом.

Кључне речи: швајцарско право, реформа наследног права, проширење слободе располагања имовином за живота и за случај смрти, ванбрачни партнер оставиоца.

1. Уводне напомене

После више од једног века Швајцарска Конфедерација и даље примењује свој Грађански кодекс.¹ Подсећања ради, ово законодавно дело усвојено је 1907. године, а ступило је на правну снагу 1912. године, заменивши правила кантоналног права, укључујући и наследно право (детаљније: Dubler, Schnyder, 2006).

Швајцарски нормотворац, свестан чињенице да трећа књига Грађанског кодекса, иако квалитетна правна творевина, није у потпуном сагласју са демографским приликама у швајцарском савремено друштву, постојећим породичним моделима и системом заштите социјалне сигурности старијих генерација, одлучио је да покрене механизам за њену реформу (Morard, Munier, 2023), са циљем да наследноправне прописе учини флексибилнијим и уз то ојача правну сигурност, разјашњавањем поједних питања која су се до сада показала спорним у пракси (Häberling, Ademaј, 2021).

Као повод реформи наследног права Швајцарске Конфедерације послужио је Предлог посланика Савета кантона Феликса Гуцвилера (Felix Gutzwiller) „О модернизацији наследног права” (бр. 10. 3524, од 17. 6. 2010 године),² којим је нарочито потенцирано проширење слободе располагања имовином за живота и за случај смрти, кроз укидање права на нужни део родитеља и смањење нужног дела потомака, као и еквивалентан третман ванбрачног партнера у сфери законског наслеђивања у односу на супружника, односно истополног партнера из регистроване заједнице (Conseil fédéral Suisse, 2015: 52–53; Dupuis, 2022). На темељу тог Предлога, Савезном већу је наложено да преиспита одговарајуће одредбе у Грађанском кодексу и да их учини

1 Грађански кодекс Швајцарске Конфедерације од 10. 12. 1907. године (Code civil suisse, RO 24 245, закључно са изменама и допунама од 25. 9. 2020. године, RO 2022 491, FF 2017 6565). Преузето 22. 7. 2023. године. http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/fr#sidebarAnchor.

2 Gutzwiller, F. (2010). Motion Moderniser le droit des successions (10.3524). Преузето 30. 7. 2023. године. <https://www.parlament.ch/fr/ratsbetrieb/amtliches-bulletin/amtliches-bulletin-die-verhandlungen?SubjectId=23465>.

довољно еластичним у односу на промене у швајцарском друштву, а да притом сачува основна обележја наследноправних прописа у Швајцарској и настави да штити породицу, као институционалну константу (Gutzwiller, 2010).

Савезно веће је, због обимности предлога и сложености питања, одлучило да реформу наследног права спроводи у неколико фаза. У првој фази би се разматрала проблематика коју је иницирао посланик Гуцвилер. Друга фаза реформе била би посвећена наслеђивању предузећа. Трећа фаза реформе би се односила на питања тзв. техничке ревизије наследног права.³ Одвојена реформа посвећена је изменама и допунама међународног наследног права (Bürgi, Peyer, 2022).

Савезно веће је, када је у питању прва фаза реформе наследног права, започело консултације о прелиминарном Нацрту измена и допуна Грађанског кодекса Швајцарске Конфедерације, 4. 3. 2016. године. Ова фаза реформе наследног права окончана је 18. 12. 2020. године, када је швајцарски Парламент усвојио већину предложених измена и допуна треће књиге Грађанског кодекса. Савезно веће је, на седници одржаној 19. 5. 2021. године, одлучило да оне ступе на правну снагу 1. 1. 2023. године (детаљније: Fokiadès, Calame, 2021).

Премда су одредбе о наслеђивању, садржане у трећој књизи Грађанског законика Швајцарске Конфедерације, и до сада у неколико наврата укидане, мењане и допуњаване: 1972, 1976, 1984, 1991, 1995, 1998, 2000, 2002, 2004. и 2008. године, предмет наше пажње јесу његове новеле које чине тзв. прву фазу реформе наследног права из 2020. године. Начелно, ради се о решењима која имају за циљ да појединцима обезбеде ширу слободу располагања имовином за живота и за случај смрти, и да „модернизују наследно право, уз задржавање његове суштине” (Conseil fédéral Suisse, 2015: 51), као део пројекта модернизације породичног права (Pavone, 2022).

2. Ванбрачни партнер оставиоца и законски ред наслеђивања у швајцарском Грађанском кодексу

Како је већ речено, саставни део Предлога посланика Гуцвилера о модернизацији наследног права био је да се ванбрачном партнеру призна право наслеђа на темељу закона, како би он, на тај начин, доживео правичан

3 Ради се, заправо, о значајним материјалноправним питањима, попут: мера против прикривања наследства, информативних права наследника, надзора над радом извршитеља завештања, уверења о наслеђивању, аудиовизуелног завештања за хитне случајеве, скраћења рокова за јавно позивање наследника и тако даље. Видети: Bürgi, Peyer, 2022.

и еквивалентан третман у поређењу са супружником и истополним партнером из регистроване заједнице (Gutzwiller, 2010). Нажалост, таква идеја је током парламентарне дебате повучена, јер је уочено да је политички обојена, да има има правне импликације и да као таква може довести до дубљег размишљања о институту брака,⁴ те стога и није постала део реформе наследног права.⁵

Штавише, ни предлог Савезног већа, упућен швајцарском Парламенту, да се ванбрачни партнер, уколико нема потребних средстава за живот, а заједница живота са умрлим ванбрачним партнером је трајала најмање пет година, обезбеди конституисањем, на основу закона, права на издржавање из заоставштине, није усвојен. Посебно је критикован у Савету кантона швајцарског Парламента (Bürgi, Peyer, 2022a).

Иако Савезно веће Швајцарске Конфедерације у свом Извештају „Модернизација породичног права према Фехровом постулату“⁶ говори о индивидуалној слободи као драгоцености вредности швајцарског друштва, „ова слобода долази до изражаја посебно у различитим стилевима живота који су се развили последњих година“ (Conseil fédéral Suisse, 2015: 5), очигледно је да на примеру наслеђивања ванбрачних партнера на темељу закона и, шире, имовинских односа између ових лица,⁷ то пада у воду (Cottier, 2014: 5). Парадоксално је да овакав „друштвено разуман начин живота“ који растеређује породицу оставиоца, али и државу, не ужива наследноправну заштиту (Cottier, 2014: 6).

Дакле, уколико оставилац, ванбрачни партнер, није надживелог ванбрачног партнера одредио за наследника или сингуларног сукцесора на темељу завештања или уговора о наслеђивању⁸ или га није обезбедио

4 Видети: Саопштење Савезног већа Швајцарске Конфедерације од 25. 8. 2010. године (Stellungnahme des Bundesrates vom 25. 08. 2010). Преузето 22. 7. 2023. <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaefte?AffairId=20103524>.

5 За признање права наслеђа на темељу закона ванбрачном партнеру, под одређеним условима, укључујући и право на нужни део видети код: Cottier, 2014: 17–18; Breitschmid, 2013: 28. Наведени аутори, такође, предлажу увођење у круг законских наследника оставиоца његовог пасторка, опет уз испуњење постављених услова. Видети: Cottier, 2014: 24–25; Breitschmid, 2013: 28.

6 Conseil fédéral Suisse. (2015). Modernisation du droit de la famille, Rapport du Conseil fédéral suite au postulat Fehr (12.3607). Преузето 14. 7. 2023. <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html>.

7 У швајцарској правној теорији има залагања за уређење имовинских односа ванбрачних партнера по угледу на супружнике или партнере из регистроване заједнице. Видети: Cottier, 2014: 17.

8 У Швајцарској Конфедерацији, слобода располагања за случај смрти у форми завештања или уговора о наслеђивању нема широку примену у пракси. Процене се

путем животног осигурања (Pavone, 2022), ванбрачни партнер остаје без потребних средстава за живот, посебно ако је оставилац за живота њега издржавао. Овако неповољну позицију ванбрачног партнера после смрти његовог ванбрачног партнера швајцарски законодавац донекле ублажава решењем, садржаним у чл. 605 Грађанског кодекса Швајцарске, да, у случају да се очекује рођење детета оставиоца, његовој мајци се признаје, уколико јој је издржавање потребно, све до рођења детета, право несметаног уживања заоставштине оставиоца која се не сме делити све док се зачетак не роди. Притом, у овом случају, ванбрачни партнер не мора да буде одређен за наследника на основу завештања или уговора о наслеђивању да би имао право на ову привилегију.

Економски интереси ванбрачног партнера привремено се могу заштитити и тзв. правом на тридесет дана, признатим чл. 606 швајцарског Грађанског кодекса. Ово право омогућава надживелом ванбрачном партнеру који је са оставиоцем живео у његовом домаћинству и овај га је издржавао, а притом је завештањем или уговором о наслеђивању одређен за наследника, да од законских наследника оставиоца захтева накнаду трошкова смештаја и исхране за период од месец дана који се рачуна од отварања наслеђа ванбрачног партнера.

3. Сужење круга нужних наследника

Прву фазу реформе швајцарског наследног права из 2020. године обележавају две крупне промене. С једне стране, сужен је круг субјектата који би могли бити нужни наследници. С друге стране, смањена је величина нужног дела појединих нужних наследника.

До измена и допуна наследноправних прописа Швајцарске из 2020. године, круг нужних наследника чинили су: потомци, супружник или регистровани партнер оставиоца и његови родитељи.^{9 10} Супружник је припадао кругу нужних наследника, чак и да је у време отварања наслеђа поступак за развод брака покренут (Piotet, 2012: 39). Од 1. јануара 2023. године, кругу нужних наследника више не припадају родитељи оставиоца. Преостали нужни наследници могу наслеђивати у том својству, под истим условима

разликују и крећу се у распону од 25 до 60%. Видети: Cottier, 2014: 5.

9 Видети: чл. 470 Грађанског кодекса Швајцарске са новелама из 2004. године.

10 У изворној верзији швајцарски Грађански кодекс предвиђао је да браћа и сестре оставиоца припадају кругу нужних наследника, уз могућност сваког кантона да тај круг додатно прошири и њиховим потомцима. Такво решење укинато је изменама и допунама овог Кодекса из 1984. године, које су ступиле на правну снагу 1988. године. Детаљније видети: Piotet, 2012: 19.

(Croce, 2021). Оваквим законодавним потезом швајцарски нормотворац је потврдио „да је значај породично-емоционалног окружења и даље важан у свеукупно посматрано сложенијем свету” (Breitschmid, 2013: 28). За швајцарског законодавца основа за креирање сродничких односа је и даље нуклеарна породица, путем које се обезбеђује континуитет у економској повезаности генерација (Breitschmid, 2013: 28).

Швајцарски законодавац, садржином чл. 472 Грађанског кодекса, ограничава супружника у остваривању права на нужни део. Наиме, ради се о томе да супружник оставиоца губи право на нужни део, уколико је у време пре отварања наслеђа његовог супружника споразумно покренут поступак за развод брака или је заједнички настављен, или пак ако су супружници живели одвојено најмање две године пре смрти једног од њих, наравно, ово све под условом да сам оставилац завештањем или уговором о наслеђивању није другачије одредио (деталније: Fokiadès, Calame, 2021; Dorjee-Good, Dardel, 2021; Gerstl, 2023). Дакле, овде је предност дата одсуству породичне заједнице са оставиоцем, а не обезбеђењу самог супружника (Piotet, 2012: 61; Fankhauser, 2011: 268). У наведеним случајевима, како каже слово Кодекса, нужни делови се обрачунавају као да умрли супружник није био у браку.¹¹ Исто решење аналогно се примењује и на истополног партнера из регистроване заједнице.^{12 13}

У вези са наведеном новином, треба имати у виду да швајцарски законодавац не предвиђа такво ограничење и за право наслеђа на темељу закона. Наиме, све док се поступак за развод брака правноснажно не оконча, супружник (исто важи и за партнера из регистроване заједнице) задржава право на законски наследни део (детално: Dorjee-Good, Dardel, 2021; Croce, 2021; Novello, 2022). То даље значи, да ако супружник жели другог супружника, од кога се разводи, да онемогући у стицању својства законског наследника, то мора јасно да предочи у завештању или уговору о наслеђивању. Опет, с друге стране, швајцарски нормотворац јасно прописује да располагања имовином *mortis causa* не производе дејство уколико је покренут поступак за развод брака, осим ако је изричито предвиђено супротно.¹⁴

11 Видети: чл. 472, ст. 2 Грађанског кодекса Швајцарске.

12 Видети: чл. 472, ст. 3 Грађанског кодекса Швајцарске.

13 Треба имати у виду да са изменама и допунама Грађанског кодекса од 1. 7. 2022. године, истополни партнери у Швајцарској Конфедерацији једино могу закључити брак.

14 Видети: чл. 120, ст. 3 швајцарског Грађанског кодекса и чл. 31, ст. 2 Савезног закона о регистрованом партнерству између особа истог пола од 5. 6. 2005. године (Loi fédérale sur le partenariat enregistré entre personnes du même sexe, LPart, RO 2005 5685, закључно са изменама и допунама од 18. 12. 2020. године). Преузето 2. 8. 2023. <https://www.fedlex.data.admin.ch.pdf>.

У којој мери швајцарски законодавац се труди да привилегује надживелог супружника или регистрованог партнера оставиоца и као законског, али и као нужног наследника, јасно сведочи и садржина чл. 473 Грађанског кодекса. Наиме, овим чланом је задржано решење о праву супружника или регистрованог партнера да свом супружнику или партнеру из регистроване заједнице, располагањем *mortis causa* остави на плодуживање део заоставштине који би припао у својину њиховим заједничким потомцима. По слову Кодекса, ово право плодуживања замењује право наслеђа супружника или ванбрачног партнера на темељу закона.¹⁵ У односу на раније важећу верзију чл. 473 Грађанског кодекса Швајцарске, његова новелирана верзија из 2020. године прописује да се овде имају у виду не само заједничка деца, већ сви заједнички потомци. Новина је и то да је сада расположиви део заоставштине $\frac{1}{2}$ њене вредности, у односу на раније важећу одредбу чл. 473, ст. 2 која је прописивала да је расположиви део заоставштине $\frac{1}{4}$ од вредности заоставштине. Тим слободним делом заоставштине супружник или регистровани партнер може, без икаквих ограничења, да располаже за случај смрти у корист свог супружника или регистрованог партнера (детаљније: Fokiadès, Calame, 2021; Galland, 2023).

4. Промене у величини нужних делова нужних наследника

До реформе наследног права у Швајцарској Конфедерацији из 2020. године, величина нужних делова нужних наследника била је различито одређена у зависности од категорије нужног наследника. Потомци су, на име нужног дела, добијали $\frac{3}{4}$ од вредности законског наследног дела, а супружнику, партнеру из регистроване заједнице и родитељима оставиоца нужни део је био $\frac{1}{2}$ од законског наследног дела.¹⁶

Од 1. јануара 2023. године, потомци више нису, у погледу величине нужног дела, привилегована категорија, будући да је сада свим нужним наследницима нужни део $\frac{1}{2}$ законског наследног дела,¹⁷ осим, наравно, ако сам оставилац у завештању или уговору о наслеђивању није потомку „задржао” $\frac{3}{4}$ вредности нужног дела (Zaugg, 2023).

У швајцарској правној литератури решење о смањењу величине нужног дела потомака има оправдања.¹⁸ С једне стране, право на нужни део редовно

15 Видети: чл. 473, ст. 2 швајцарског Грађанског кодекса.

16 Видети: чл. 471 швајцарског Грађанског кодекса, пре реформе из 2020. године.

17 Видети: чл. 471 швајцарског Грађанског кодекса, после реформе из 2020. године.

18 У швајцарској правној литератури има и мишљења о потреби флексибилног одређивања квоте нужног дела, узимајући у обзир околности конкретног случаја. Видети: Cottier, 2014: 39; Breitschmid, 2013: 28.

није више у функцији обезбеђивања издржавања потомака, будући да они у швајцарском друштву, у просеку, наслеђују када наврше 50 година, дакле у време када су, по правилу, финансијски довољно материјално обезбеђени за сопствено издржавање. Осим тога, и примарна улога државе у кризи о старим лицима има за последицу да „наследство није више суштински део старања”, с обзиром на све дужи животни век (Cottier, 2014: 30–31). С друге стране, установом нужног дела се ограничава приватна аутономија, као основни принцип швајцарског правног система. Нужни део представља препреку за пренос породичног предузећа на одређене представнике наредне генерације, као и за располагање у друштвено-корисне сврхе. Отуда је оправдано смањење величине нужног дела потомака (Cottier, 2014: 30).

Када се узме у обзир чињеница да је, према расположивим подацима из 2020. године, вредност заоставштине и учињених поклона износила 95 милијарди франака, наспрам 36 милијарди 1999. године (детаљније: Brülhart, 2019: 1), онда постаје јасна брига швајцарских власти да то материјално богатство делом усмеравају у сврхе које више погодују друштвеним у односу на индивидуалне интересе, укључујући ту и порез на наслеђе који је, рецимо, у великом броју кантона, минималан за потомке, супружника или регистрованог партнера, али је зато прилично висок за ванбрачног партнера, када наслеђује свог ванбрачног партнера или од њега добија поклон, рецимо у кантонима Вауд и Женева (Morard, Munier, 2023; Pavone, 2022).

Овако постављеном законском конструкцијом чл. 471 јасно се види да фокус швајцарског нормотворца није више на преносу породичног богатства на потомке, већ на обезбеђењу финансијске сигурности супружника, односно партнера из регистроване заједнице (Häberling, Ademaј, 2021). Штавише, када новелу чл. 471 швајцарског Грађанског законика повежемо са његовим чл. 216 који говори о могућности супружника да брачним уговором, на другачији начин од законског имовинског режима, уговоре учешће у заједнички стеченој имовини, које се, по слову Кодекса, третира као поклон *inter vivos* за супружника који добија више, и да се тако стечена имовинска корист не узима у обзир приликом израчунавања нужних делова надживелог супружника, али и регистрованог партнера и њихових заједничких потомака, потврђује се и појачава већ стечени утисак. Мора се имати у виду да ово решење нема примену у односу на потомке оставиоца који уједно нису и десценденти надживелог супружника, односно регистрованог партнера. Њима припада право да, ради намирења свог нужног дела, приликом израчунавања његове вредности, захтевају и

укључивање удела умрлог супружника који је већи од половине заједничке имовине (деталније: Fokiadès, Calame, 2021; Croce, 2021).

Новелирани чл. 471 швајцарског Грађанског кодекса, дакле, омогућава сваком лицу, способном да располаже својом имовином како *inter vivos*, тако и *mortis causa*, да то чини са најмање $\frac{1}{2}$ њене вредности. То даље отвара простор за фаворизовање, рецимо: ванбрачног партнера, пасторака, даљих крвних сродника, или да се већи део имовине додели наследнику који је способнији за обављање породичног бизниса (деталније: Dorjee-Good, Dardel, 2021; Croce, 2021; Galland, 2023). У којој мери је то реално оствариво умногоме зависи од пореске политике појединих кантона код разрезавања пореза на наслеђе, нарочито ванбрачним партнерима (Pavone, 2022; Morard, Munier, 2023).

5. Утицај везане индивидуалне пензионе штедње на нужни део

Швајцарски пензиони систем утемељен је на принципу три стуба старосне заштите.¹⁹ Првим стубом обухваћено је старосно, породично и инвалидско осигурање. У другом стубу се налазе професионалне пензије, а у трећем стубу индивидуална пензиона штедња.²⁰

По правилу, пензиона средства инкорпорисана у првом и другом стубу социјалне сигурности не чине заоставштину и као таква не могу бити искоришћена за намирење повређеног нужног дела нужног наследника, већ за друге сврхе (Piotet, 2012: 45). Државне пензије (којим је обухваћено старосно, породично и инвалидско осигурање) морају адекватно да покрију основне (виталне) потребе осигураника.²¹ Професионалним пензијама треба да се одржи животни стандард осигураника који је постојао до пензионисања.²²

Исто, начелно, важи и за уштеђевине које су акумулиране током радног века све до одласка у пензију у банци или осигуравајућем друштву, које чине стуб За индивидуалне пензионе штедње.²³ И поред тога, новелирани

19 О швајцарском пензионом сиситему детаљно видети код: Leimgruber, M. (2022). Les „trois piliers” comme modèle réformateur international.

20 Видети: чл. 111, ст. 1 Устава Швајцарске Конфедерације од 18. 4. 1999. године (Constitution fédérale de la Confédération suisse, RO 1999 2556, закључно са изменама и допунама од 13. 2. 2022, RO 2022 241, FF 2020 6837). Преузето 22. 7. 2023. <http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/fr#sidebarAnchor>.

21 Видети: чл. 112, ст. 2, тач. б Устава Швајцарске Конфедерације.

22 Видети: чл. 113, ст. 2, тач. а Устава Швајцарске Конфедерације.

23 У том правцу видети: чл. 82, ст. 4 Савезног закона о професионалним, породичним и инвалидским пензијама) Швајцарске Конфедерације од 25. 6. 1982. године (Bundesgesetz

чл. 529 швајцарског Грађанског кодекса изричито прописује да нужни наследник коме је нужни део повређен може захтевати његово намирење управо од корисника стуба 3а и, што је било предвиђено и пре реформе наследног права из 2020. године, корисника животног осигурања. Притом, користи које произлазе из ограниченог плана индивидуалне пензионе штедње, уговореног са осигуравајућим друштвом, и осигурана сума код осигурања за случај смрти подлежу умањењу за њихову откупну вредност. Узимањем у обзир откупне вредности користи по основу животног осигурања или на темељу ограниченог индивидуалног плана штедње, срочног са осигуравајућим друштвом, фаворизује се корисник на штету нужног наследника, јер је она увек нижа од вредности осигуране суме (Piotet, 2012: 44). То не важи и за потраживања корисника која произлазе из везаног индивидуалног пензионог плана умрлог, уговореног са банком. Она се смањују у пуном обиму (Häberling, Ademaј, 2021). Како је исправно примећено у стручној литератури, овако конструисана решења могу обезбедити нужни део нужним наследницима, али, у исто време, могу бити извор многобројних спорова међу наследницима одређеног оставиоца, јер је чл. 529 Грађанског кодекса Швајцарске (а исто важи и за чл. 476 Кодекса), извор неправде, контраверзи и правне несигурности (Bürgi, Peуer, 2022). Због тога је предложено, и пре реформе наследног права из 2020. године, њихово укидање (Piotet, 2012: 45).

6. Измене и допуне прописа посвећених уговору о наслеђивању

До реформе наследног права у Швајцарској Конфедерацији из 2020. године, уговор о наслеђивању као дозвољен правни посао којим једна уговорна страна располаже делом или целином своје имовине у корист друге уговорне стране или трећег лица, био је регулисан тако што је основа на којој је почивала законска конструкција овог уговора била слобода давања. То јасно проистиче из одредбе да уговорни оставилац и после закључења уговора о наслеђивању слободно може да располаже својом имовином, изузев ако самим уговором није другачије предвиђено или су добротина давања неспојива са обавезама које проистичу из уговора.²⁴

Новелираним чл. 494 швајцарског Грађанског кодекса слобода давања се замењује забраном располагања без накнаде *inter vivos* или *mortis causa*, осим уобичајених поклона или ако то није изричито предвиђено

über die berufliche Alters-, Hinterlassenen- und invalidenvorsorge – BVG, RO 1983 797, закључно са изменама и допунама од 17. 12. 2021. године, RO 2023 254). Преузето 24. 7. 2023. http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1983/797_797_797/fr/history.

24 Видети: чл. 494 швајцарског Грађанског кодекса, пре новела из 2020. године.

уговором (Dorjee-Good, Dardel, 2021; Bürgi, Peyer, 2022). Уколико таква добročина располагања премашују вредност уобичајених поклона, она се могу оспоравати, поштујући одредбе чл. 522 које се односе на редукцију добročиних давања оставиоца, и то у мери у којој нису у сагласју са обавезама које проистичу из уговора о наслеђивању, нарочито када смањују бенефиције које проистичу из самог уговора, и у ситуацији када таква добročина давања нису резервисана у самом уговору. Овом новелом до краја и у потпуности је испоштовано правило, садржано у чл. 2, ст. 2 Грађанског кодекса Швајцарске да „очигледна злоупотреба права нема правну заштиту”.

7. Редослед намирења повређеног нужног дела из добročиних давања оставиоца

Реформом швајцарског наследног права из 2020. године новелиране су и одредбе Грађанског кодекса, посвећене намирењу повређеног нужног дела нужног наследника.

Наиме, до 1. јануара 2023. године у примени је била правило да се за намирење повређеног нужног дела користе поклони, а потом и располагања за случај смрти која прелазе расположиви део заоставштине.²⁵ Измене и допуне истог члана сада, пре свих ових располагања без надокнаде, додају и законске наследне делове наследника који у конкретном случају наслеђују, побољшавајући на тај начин позицију нужног наследника коме је право на нужни део повређено.

Осим тога, а у складу са наведеном новином, измену је доживео и чл. 523 Грађанског кодекса Швајцарске. Наиме, раније важећа верзија овог члана предвиђала је да се располагања за случај смрти, учињена у корист нужног наследника, уколико премашују његов нужни део, смањују сразмерно износу који прелази његов нужни део. Новелирани чл. 523 овог Кодекса сада уређује да се приликом намирења нужног дела нужног наследника узимају у обзир не само располагања *mortis causa*, учињена у корист нужног наследника, већ и оно што је, на име наследног дела по закону примио. Занимљиво је да се добročина давања *inter vivos* којима је хонорисан нужни наследник не спомињу као могући извор намирења његовог нужног дела.

У односу на раније важеће наследноправне прописе који нису ближе прецизирали којим редоследом се добročина давања користе за намирење нужног дела, прописи који су почели да се примењују од 1. јануара 2023. године и ту уносе више реда, извесности, па и правне сигурности (Dor-

²⁵ Видети: чл. 522, ст. 1 швајцарског Грађанског кодекса, пре новела из 2020. године.

jee-Good, Dardel, 2021). Наиме, док је раније важећи чл. 532 швајцарског Грађанског кодекса уопштено прописивао да се повређен нужни део прво намирује из располагања за случај смрти, па онда из добротиних давања за живота и то почев од најновијег поклона (најближег тренутку отварања наслеђа), па све тако редом до најкасније учињеног поклона, док се нужни део не намири, његова новела то мења. Наиме, измене и допуне овог члана из 2020. године одређују да се нужни део прво намирује из законских наследних делова наследника, па онда из располагања *mortis causa* и на крају из давања без надокнаде *inter vivos*. Вредност оваквог решења швајцарског законодавца нарочито долази до изражаја када се заоставштина у једном делу наслеђује на основу закона, а у другом делу на темељу располагања за случај смрти.²⁶ Будући да може бити више добротиних давања за живота која се разликују не само по времену давања, већ и по правном карактеру, швајцарски законодавац ближе одређује и редослед којим се нужни наследник намирује из тих добротиних давања. Прво се за намирење нужног дела узимају добротина давања у корист супружника или регистрованог партнера, проистекла из брачног уговора, односно имовинског уговора, а која се узимају у обзир приликом израчунавања нужних делова. Ако она нису довољна за намирење повређеног нужног дела, он се измирује из поклона који се увек могу опозвати и користи које проистичу из ограниченог (везаног) плана пензионе штедње, у истој сразмери, и на крају из других добротиних давања *inter vivos*, почев од најновијих, па редом до најстаријих.²⁷

Оно што је била правна дилема годинама уназад, да ли се добротина давања једног супружника, односно регистрованог партнера у корист другог супружника, односно регистрованог партнера путем брачног уговора, односно имовинског уговора сматрају поклонима *inter vivos* или *mortis causa*, сада је то новелом чл. 532 разрешено. Таква располагања чине располагања за живота.²⁸ Како је већ примећено у стручној литератури ова дилема није само теоријског, већ много више практичног карактера, јер задире у сам поступак израчунавања вредности нужног дела и редослед његовог намирења из оставиочевих добротиних давања (Croce, 2021).

26 На оправданост овакве допуне текста Грађанског кодекса Швајцарске већ је раније указано у правној теорији. Видети: Piotet, 2012: 54.

27 Упоредити: раније важећу верзију чл. 532 швајцарског Грађанског кодекса и верзију истог члана који је од 1. јануара 2023. године у примени.

28 У прилог прихватљивости таквог решења видети: Dorjee-Good, Dardel, 2021; Fokiadès, Calame, 2021. Супротно мишљење видети код: Piotet, 2012: 56.

8. Закључна разматрања

Како се може видети, прва фаза реформе наследног права „не дира” у постојећу структуру установе наслеђивања, јер ако би се њен „... механизам суштински променио, економски токови могли би да се преусмере на начин да се појаве нежељени ефекти, који могу имати несагледиве последице с обзиром на пропорције привредног супстрата који се годишње преноси наследноправним прописима. Због тога се експерименти не препоручују” (Breitschmid, 2013: 27).

Више је него јасно да швајцарски законодавац реформом наследног права из 2020. године, то јест решењима о смањењу нужног дела потомака и укидању права на нужни део родитеља, ставља у први план економске интересе супружника или партнера из регистроване заједнице оставиоца, док је очување имовине, у окриљу породице, од стране сродника, како потомака, тако и директних предака у другом плану. Овакву привилегију у корист супружника или партнера из регистроване заједнице, швајцарски нормотворац донекле ублажава новином да надживели супружник губи право на нужни део, уколико је у току поступка за развод брака један од супружника умро. Исто решење предвиђено је и за партнера из регистроване заједнице. Нејасно је, међутим, зашто надживелом супружнику или регистрованом партнеру, у таквој ситуацији, није ускраћено право да на темељу закона наследи свог упокојеног супружника, односно регистрованог партнера, већ је то оставилац, за живота, морао изричито да предвиди у својој изјави последње воље (завештању или уговору о наслеђивању).

Намера швајцарског законодавца да наследноправне прописе прилагоди стварним токовима живота и да уважи социјалну везу коју је оставилац за живота остварио и неговао са ванбрачним партнером није реализована. Парадоксално је да швајцарски парламент, под плаштом заштите породице, уважава и штити наследноправне интересе супружника или партнера из регистроване заједнице који су са оставиоцем изградили породичну заједницу, али у погледу исте ситуације, ванбрачног партнера доводи у неравноправан положај, утолико више што ванбрачне заједнице нису спорадичне појаве у швајцарском савременом друштвеном миљеу.

Измене и допуне швајцарских наследноправних прописа које се тичу уговора о наслеђивању, а које сада у први план стављају забрану уговорном оставиоцу да без надокнаде, после закључења овог правног посла, располаже својом имовином, како за живота, тако и за случај смрти, осим уобичајених поклона, уместо слободе добротиних давања која је

раније важила, у служби су појачане заштите наследноправних интереса уговорног наследника.

Правно-техничка побољшања и прецизирања текста Грађанског кодекса Швајцарске Конфедерације, који се тиче редоследа добротиних давања из којих се намирује повређени нужни део, могу бити од користи нужном наследнику и допринети вишем степену правне сигурности.

Литература/References

Breitschmid, P. (2013). *Bericht zu den Konturen eines „zeitgemässen Erbrechts“ zu Händen des Bundesamtes für Justiz zwecks Umsetzung der „Motion Gutzwiller“ (10.3524 vom 17. 06. 2010)*. Преузето 3. 8. 2023. <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html>.

Brühlhart, M. (2019). Les héritages en Suisse: évolution depuis 1911 et importance pour les impôts. *Social Change in Switzerland*. N°20. 1–17.

Bundesrates Schweiz (2010). *Stellungnahme des Bundesrates vom 25. 08. 2010*. Преузето 22. 7. 2023. <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaeft?AffairId=20103524>.

Bürgi, U., Peyer, M. (2022). *Das revidierte Erbrecht: Ein Überblick über die am 01. 01. 2023 in Kraft tretenden Änderungen (Teil 1)*. Преузето 30. 7. 2023. <https://law.ch/lawnews/2022/10/das-revidierte-erbrecht-ein-ueberblick-ueber-die-am-01-01-2023-in-kraft-tretenden-aenderungen/>

Bürgi, U., Peyer, M. (2022a). *Das revidierte Erbrecht: Ein Überblick über die am 01. 01. 2023 in Kraft tretenden Änderungen (Teil 2)*. Преузето 30. 7. 2023. <https://law.ch/lawnews/2022/11/das-revidierte-erbrecht-ein-ueberblick-ueber-die-am-01-01-2023-in-kraft-tretenden-aenderungen-teil-2/>

Conseil fédéral Suisse. (2015). *Modernisation du droit de la famille, Rapport du Conseil fédéral suite au postulat Fehr (12.3607)*. Преузето 14. 7. 2023. [https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/](https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html)

[gesetzgebung/erbrecht.html](https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html).

Conseil fédéral Suisse. (2015a). *Résumé: Rapport sur le droit de la famille*. Преузето 14. 7. 2023. <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html>.

Cottier, M. (2014). *Ein zeitgemässes Erbrecht für die Schweiz Bericht zur Motion 10.3524 Gutzwiller „Für einzeitgemässes Erbrecht“ zuhanden des Bundesamts für Justiz*. Преузето 14. 7. 2023. <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html>.

Croce, L. (2021). *Révision du droit suisse des successions: quelles nouveautés?* Преузето 22. 7. 2023. <https://croce-associes.ch/nouveau-droit-suisse-succes-sions>.

Dorjee-Good, A. Dardel, D. (2021). Réforme du droit successoral: Plus de flexibilité pour la transmission d'entreprises. *Monthly Newsletter. Private Wealth*. Преузето 18. 7. 2023. https://www.sw_nl_june1_2021_french.pdf.

Dubler, A. M., Schnyder, B. (2006). Droit successoral, in *Dictionnaire historique de la Suisse (DHS)*, version du 23. 10. 2006. Преузето 29. 7. 2023. <https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/009609/2006-10-23/>.

Dupuis, J. (2022). Le nouveau droit des successions. *L'Agefi*. Преузето 20. 6. 2023. <https://agefi.com>.

Fokiadès, A., Calame, S. (2021). *Nouveau droit des successions suisse: Entrée en vigueur prévue pour le 1er janvier 2023*. Преузето 14. 7. 2023. <https://www.mll-news.com/nouveau-droit-des-successions-suisse-entree-en-vigueur-prevue-pour-le-1er-janvier-2023/?lang=fr>.

Frankhauser, R. (2011). *Die Ehekrise als Grenze des Ehegattenerbrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG.

Galland, P. (2023). *Réforme du droit des successions: plus de liberté pour le testateur*. Преузето 29. 7. 2023. <https://www.piguetgalland.ch/fr/plus-de-liberte-dans-la-repartition-de-votre-heritage-des-2023/>

Gerstl, B. (2023). *Scheidung: Ist mein Testament weiterhin gültig?* Преузето 12. 7. 2023. <https://www.deinadi.eu.ch/ratgeber/scheidung-ist-mein-testament-weiterhin-guelteig/>.

Gutzwiller, F. (2010). *Motion Moderniser le droit des successions (10.3524)*. Преузето 30. 7. 2023. године. <https://www.parlament.ch/fr/ratsbetrieb/amtliches-bulletin/amtliches-bulletin-die-verhandlungen?SubjectId=23465>.

Häberling, W., Ademaj, M. (2021). *Erbrechtsrevision: Das neue Erbrecht*. Преузето 2. 8. 2023. <https://www.mill-news.com/erbrechtsrevision-das-neue-erbrecht/>

Leimgruber, M. (2022). *Les „trois piliers“ comme modèle réformateur international*. Преузето 31. 7. 2023. <https://sozialesicherheit.ch/fr/les-trois-piliers-comme-modele-reformateur-international>.

Morard, C., Munier, R. (2023). *Nouveau droit des successions: ce qui change en 2023*. Преузето 12. 7. 2023. <https://www.ca-nextbank.ch/fr/fr/toutes-actualites/heritage-que-prevoit-la-nouvelle-loi.html>.

Novello, P. (2022). *Que changera le nouveau droit successoral dans la procédure de divorce?* Преузето 18. 7. 2023. <https://www.blogs.letemps.ch>.

Pavone, P. (2022). *Entrée en vigueur du nouveau droit des successions en janvier 2023*. Преузето 18. 8. 2023. <https://www.bcv.ch/pointsforts/votre-argent/2022/entree-en-vigueur-du-nouveau-droit-des-successions-en-janvier-20.html>.

Piotet, D. (2012). *Rapport adressé à l'Office fédéral de la justice sur la révision du Livre Troisième du Code civil suisse, „Des successions” ensuite de l'adoption par les Chambres fédérales de la motion Gutzwiller 10.3524*. Преузето 12. 6. 2023. <https://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/gesellschaft/gesetzgebung/erbrecht.html>.

Zaugg, J. (2023). *Erbrechtsrevision – Alters Testament ungültig?* Преузето 2. 8. 2023. <https://www.deinadieu.ch/ratgeber/erbrechtsrevision-alters-testament-ungultig/>

Правни извори

Грађански кодекс Швајцарске Конфедерације од 10. 12. 1907. године (Code civil suisse, RO 24 245, закључно са изменама и допунама од 25. 9. 2020. године, RO 2022 491, FF 2017 6565). Преузето 22. 7. 2023. http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/fr#sidebarAnchor.

Савезни закон о регистрованом партнерству између особа истог пола Швајцарске Конфедерације од 5. 6. 2005. године (Loi fédérale sur le partenariat enregistré entre personnes du même sexe, LPart, RO 2005 5685, закључно са изменама и допунама од 18. 12. 2020. године). Преузето 2. 8. 2023. <https://www.fedlex.data.admin.ch.pdf>.

Савезни закон о професионалним, породичним и инвалидским пензијама Швајцарске Конфедерације од 25. 6. 1982. године (Bundesgesetz über die berufliche Alters-, Hinterlassenen- und invalidenvorsorge – BVG, RO 1983 797, закључно са изменама и допунама од 17. 12. 2021. године, RO 2023 254). Преузето 24. 7. 2023. http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1983/797_797_797/fr/history.

Устав Швајцарске Конфедерације од 18. 4. 1999. године (Constitution fédérale de la Confédération suisse, RO 1999 2556, закључно са изменама и допунама од 13. 2. 2022. године, RO 2022 241, FF 2020 6837). Преузето 22. 7. 2023. <http://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/fr#sidebarAnchor>.

*Nataša Stojanović, LL.D.,
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš,
Republic of Serbia*

REFORM OF INHERITANCE LAW IN THE SWISS CONFEDERATION (REFORM PHASE I)

Summary

In this paper, the author sheds light on the 2020 reform of the Swiss inheritance law, which was instituted by amending the succession law provisions of the Civil Code of the Swiss Confederation (2020). The new provisions have been in force since January 2023. The research on this subject matter is aimed at determining the scope and the quality of the revised Swiss legislation on intestate succession. To this effect, the author focuses on a number of new provisions related to statutory heirs: reduction of the children's protected share (forced heirship portion of the decedent's descendants); abolition of the parents' protected share (forced portion of the decedent's parents); loss of the forced portion for the surviving spouse or same-sex partner in a registered civil partnership in case the divorce proceeding or the proceeding for dissolving a registered civil partnership has been initiated but a spouse or a registered civil partner dies before the proceeding is terminated; a qualitatively different concept of contractual freedom embodied in inheritance contracts; the impact of the "three-pillar system" of the Swiss pension and disability insurance on the exercise and protection of the right to forced portion; changes and nomotechnical improvements of provisions concerning the order of gratuitous donations from which the forced heirs' portion is settled. For the purposes of this paper, the author applied the dogmatic legal science research method, the normative legal research method, and the legal history research method. In the author's opinion, the new provisions on intestate succession are largely aimed at ensuring a greater freedom of testamentary disposition of gratuitous donations, both inter vivos and mortis causa. However, the new legal solutions seem to be insufficiently aligned with the social circumstances in contemporary Switzerland because the right to statutory inheritance is not recognised to an extramarital partner, whereas it is granted to a spouse or a same-sex partner from a registered civil partnership, even though extramarital partnerships are equally present in real life as marriage and registered same-sex partnerships.

Keywords: *Swiss law, reform of the inheritance law, intestate succession, decedent's extramarital partner, expanding the freedom of testamentary disposition inter vivos and mortis causa.*